

Mánudagur 21. september

- 1 Hald Ege
- 2 Sepstrup, jólatré
- 3 Voervadsbro, plastlögð skjólbelti
- 4 Brøndlundgård v. Gabøl, gróðrarstöð
- 5 Give, skjólbelti
- Hald

Þriðjudagur 22. september

- 1 Hald
- 2 Viborg, höfuðstöðvar
Heiðafélagsins
- Hald

Miðvikudagur 23. september

- 1 Hald
- 2 Studsgård v. Herning, uppgræðsla
- 3 Hjortsballe Høje, stofnun Heiðafélagsins
- 4 Skive, asparskjólbelti og plógur
- 5 Kongehus Mindepark, safn og minningarreitur
- Hald

Fimmtudagur 24. september

- 1 Hald til Thy
- 2 Tved Plantage, jólatré og greinar
- 3 Vilsbøl, landgræðsluskógur, tilraunareitir
- 4 Hanstholm, friðland
- 5 Hanstholm, skjólbelti
- 6 Salling, úðunartæki
- Hald

Föstudagur 25. september

- 1 Hald kvatt
- 2 Æbeltoft, tekin ferja
- 3 Kaupmannahöfn, Dansk Skovforening,
fyrirlestrar
- FERÐALOK

Kortið er byggt á upplýsingum frá
Erlu Bil Bjarnadóttur og Barböru Stanzeit.

Kynniferð um Jótland í september 1992

Inngangur:

Tildrög ferðarinnar sem hér verður sagt frá voru að árið 1990 bauð Danska heiðafélagið Skógræktarfélagi Íslands að senda einn fulltrúa í mánaðartíma til að kynna sér starfsemi Heiðafélagsins. Þetta rausnarlega boð var í tilefni af 60 ára afmæli Skógræktarfélags Íslands og tilkynnt þegar Anders Pedersen, forstjóri Heiðafélagsins, var gestur á aðalfundi og afmælishátíð Skógræktarfélags Íslands á Flúðum í Árnessýslu. Þegar kom að því að hrinda heimsókninni til Heiðafélagsins í framkvæmd hafði hugmyndinni vaxið nokkuð fiskur um hrygg þar sem margir reyndust hafa áhuga á að kynna sér stöðu skjólbeltaræktar og starfsemi Heiðafélagsins. Reyndist auðsótt mál, þegar eftir því var leitað við Anders Pedersen að senda 17 manna hóp. Stærstan þátt í að gera ferðina skemmtilega og fróðlega eigum við danska fararstjóranum Jens Ernst Nielsen að þakka. Hann er einn af tólf skjólbeltasérfræðingum Heiðafélagsins og tók miklu ástfóstri við Ísland eftir að hann kom til landsins í skiptiferð skógræktarfélaganna á Norðurlöndum árið 1990. Ári síðar ferðaðist hann hér á eigin vegum

ásamt fjölskyldu og notaði þá tækifærið sérstaklega til að kynna sér stöðu skjólbeltaræktar.

Jens kom aftur við sögu hér á landi s.l. haust þegar hann hélt fróðlegt erindi um skjólbeltarækt á aðalfundi Skógræktarfélags Íslands á Húsavík. Í sömu ferð hélt hann fyrirlestra á Suðurlandi fyrir bændur og áhugamenn um skjólbeltarækt

Við undirbúning ferðarinnar ræddu undirritaður og Jens um hvað ætti að vera meginþema ferðarinnar. Kom okkur saman

um að þátttakendur fengju innsýn í helstu starfssvið Heiðafélagsins en megináherslan yrði lögð á skjólbeltarækt, jólatrjárækt og skógrækt. Allt þetta gekk eftir og gott betur. Móttökum og skipulagi ferðarinnar verður varla með orðum lýst enda held ég að ferðin hafi verið öllum þátttakendum ógleymanleg. Hópurinn var nánast borinn á höndum gestgjafanna allan tímann enda verður seint þökkun sú velvild og hlýja, sem þátttakendur nutu þessa fögru haustdaga á Jótlandi.

Leiðangursmenn fyrir framan gömlu aðalstöðvar Heiðafélagsins í Viborg. Á myndina vantar þrjá þátttakendur.

Dæmi um nýlegt þriggja raða skjólbelti samsett af mörgum runnum og trjátegundum.

Jótland sótt heim

Ferð okkar hófst þann 20. september og eftir stutta viðdvöl á Kastrup var haldið með innanlandsflugi vestur til Jótlands og lent á Karup sem er lítill völlur í nágrenni Viborgar (Vébjarga). Þar tók á móti okkur fararstjórinn Jens Ernst Nielsen. Þrátt fyrir að degi væri tekið að halla var engin þreytumerki að sjá á mannskapnum og tækifærið því gripið til að kynna aðalviðfangsefni ferðarinnar, skjólbeltaræktinni í Danmörku.

Sýndi Jens okkur dæmi um hefðbundin skjólbelti, sem ræktuð eru í Danmörku og hvernig þau líta út á fyrsta, öðru og þriðja ári. Þróun síðustu ára hefur leitt til þess að breidd beltanna hefur verið að aukast, þ.e.a.s. beltin eru orðin 4-5 raða. Ástæðan mun vera samdráttur í landbúnaði og styrkjakerfi í Evrópusambandinu sem stuðlar að minnkun akurlenda og er þá hagstætt að breyta þeim í skóglendi eða skjólbelti.

Greinilegt var að beltin voru vel hirt, nánast ekkert illgresi að sjá og allar plöntur í góðu ásigkomulagi. Þá fengum við að sjá sorgleg dæmi um slæg vinnubrögð og

afleiðingar þeirra þar sem ekki hafði verið staðið að illgresis-eyðingu sem skyldi en það mun vera eitt af frumskilyrðum þess að ræktun skjólbelta takist. Reyndar tók svo fararstjórinn fram að þarna hefðu verið á ferðinni verktakar alls óskyldir Heiðafélaginu enda blöstu við okkur visnar beykiplöntur svo ekki þurfti lengur vitnanna við til að sannfæra okkur um að Heiðafélagið væri fyrirmyndar fyrirtæki.

Eftir að Jens hafði skenkt Gammel Dansk á línuna var stansað við bóndabæ þar sem stórar skemmur geymdu vélar og tæki. Knálegur bóndi á tréklossum reyndi að koma okkur í skilning um hvernig gríðarstór plógur, sem þarna lá, gagnaðist. Því miður hafði kunnáttu okkar í jóskunni lítið miðað þessar örfáu klukkustundir sem við höfðum haft fast land undir fæti. Kom sér því vel að síðar í ferðinni fengum við tækifæri til að sjá hvernig tækinu var beitt.

Jens sagði að ör þróun hefði átt sér stað við skjólbeltaræktina í Danmörku síðustu tvo áratugin. Stórvirkar vinnuvélar eru mikið notaðar og veruleg fjárfesting bundin í tækjum. Vegna þessara fjárfestinga er stefna Heiðafélagsins að leigja frekar vélar af bændum og vélaleigum sem hafa sérhæft sig í rekstri á þessum stórvirku landbúnaðartækjum.

GRUNDVALLARATRIÐI

- Þriggja raða beltí algengust.
- Fjarlægð milli raða og plantna stöðluð til að gera aðgengi véla auðvelt. Uppbygging 1 m x 1,2-1,5 m og 4-5 m milli stofntrjáa.
- Fyrst og fremst eru notuð lauftré.
- Fjölbreytni einkennir tegundaval skjólbeltanna, 5-16 tegundir í 3 raða beltí.
- Fjölbreytt tegundaval minnkar áhættuna á því að skordýr eða sveppir gjöreyðileggi skjólbelti en auk þess nýtast hin mismunandi náttúruskilyrði betur (jarðvegur/veðurfar).
- Auk fjölbreytni eru þrjú meginatriði sem gerð skjólbelta grundvallast á:

Runnalag - sem hefur þann tilgang að þekja yfirborðið, halda illgresi í skefjum, skapa fjölbreytni í umhverfinu og gagnast dýralífi, mynda undirskjól. Hæð 0,5-3m.

Fóstrutré - hraðvaxta tegundir sem mynda fljótt skjól og eiga að stuðla að sýnilegum árangri sem fyrst. Þessi tré eiga síðar að hverfa við gríjun eftir 10-15 ár.

Stofntré - langlífir og stórvaxnar tegundir sem eiga að vera burðarás beltisins þegar fram líða stundir.

Með því að rækta jólatrén á ökrum er auðvelt að koma við vélum sem notaðar eru við umhirðuna. Jólatré merkt kaupanda á akri Werner Møllers í Sepstrup.

Þegar hópurinn var búinn að anda að sér danska sveitaloftinu og hafði jafnframt fengið forsmekkinn af næstu dögum var ekið í kvöldrökrinu að virðulegum gömlum herragarði í útjaðri Vébjarga sem heitir Hald Hovedgård (hér eftir Brekka eða Brekku-setur) en þar áttum við eftir að gista í góðu yfirlæti í skjóli staðarhaldarans sem bar nafnbótina greifinn á Bakka. Við fyrstu sýn hefði viðurnefnið Bakkabróðir ef til vill hæft betur þar eð greifinn stakk töluvert í stúf við dagatalið en útlitið á honum var eins og úrklippa 68 hippakynslóðarinnar. Sítt hár niður á maga og ennisband. Það kom hins vegar fljótt í ljós að þetta var hinn viðkunnanlegasti náungi þrátt fyrir ólíkindalegt útlit. Brekkusetur á langa sögu sem ekki verður rakin hér en húsakynnin eru nú fyrst og fremst notuð til ráðstefnu- og námskeiðahalds.

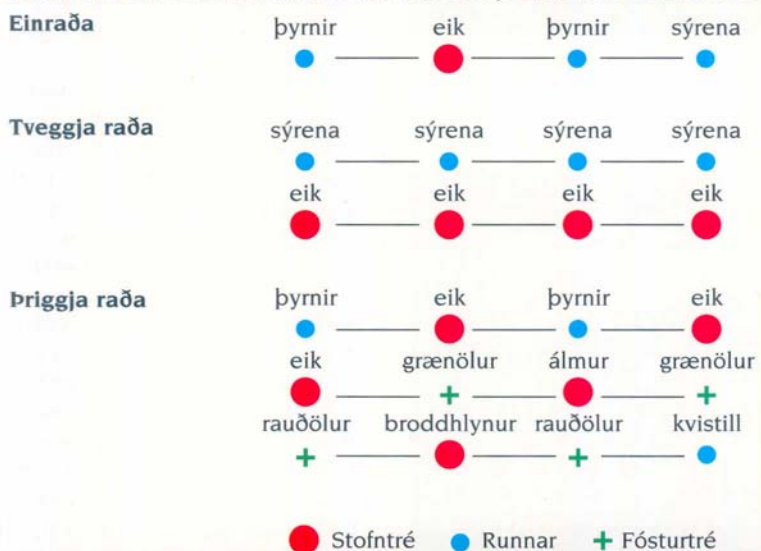
Ekið suður Jótland

Blásið var til brottfarar á slaginu átta um morguninn en þá höfðu allir neytt dögurðar. Stefnan var tekin suður á bóginn og ekið um hin dönsku heiðalönd en þau minna lítið á íslenskar heiðar. Þar vex beitleyng, sortulyng, gras í lautum og einstaka tré: blæðsp. einir og birki. Okkur var bent á að leyngið selji Danir í töluverðum mæli til Þýskalands. Gott dæmi um hæfileika og útsjónarsemi frænda okkar í sölumálum.

Beitleyngið, einkennistegund dönsku heiðanna, er mjög nægju-söm og harðgerð planta, sem sýnir sig best á því að þrátt fyrir sauðfjárbreit heldur það velli. En brátt hverfa þessar lyngheiðar og við taka jökulöldur, leifar frá síðasta jökulskeiði. Hér er hæsti hluti Danmerkur og fagurt yfir að líta.

Við leggjum lykku á leið okkar að minnisvarða þar sem lík Kaj Munks fannst í vegkanti en talið er að nasistar hafi tekið hann af lífi 4. janúar 1944. Kaj Munk var þegar þessi atburður átti sér stað orðinn persónugervingur andstöðu Dana gegn hernámi nasista. Hann var þá þegar í lifanda lífi eitthvert þekktasta skáld og leikritahöfundur á Norðurlöndum en af skáldverkum hans er leikritið *Orðið* kunnast og skáldverkin *Niels Ebbesen* og *En Idealist*. Kaj Munk var í upphafi nasismans hallur undir margar hugmyndir þeirra en snerist öndverður gegn Þjóðverjum þegar afleiðingar innrásarinnar í Danmörku sýndu sig. Í baráttu sinni notaði hann ekki síst predikunarstólinn í Vedersø þar sem hann var þjónandi prestur. Örlög þessa djarfa prests réðust hins vegar af nýárspredikun sem hann hélt í Kaupmannahöfn 1. janúar

DÆMI UM TEGUNDABLÖNDUN OG GERÐ SKJÓLBELTA Í DANMÖRKU

Skjólbelti 10-15 ára, komið vel á legg. Fjöldi trjátegunda og runna, sem mynda gott undirskjól, skapa þegar hér er komið sögu hagstæð skilyrði fyrir skordýr, fugla og annað dýralíf.

Dæmi um skjólbelti þar sem undirbúningi og illgresiseyðingu er ábótavant. Jens fararstjóri bendir áhugasömum Íslendingum á afleiðingarnar, dauðar beykiplöntur.

Eingöngu eru framleiddar berrótarplöntur í gróðrarstöðvum Heiðafélagsins. Í beðinu fyrir miðju sjást plöntur sem ekki standast kröfur. Frá gróðrarstöðinni á Brendlunggård.

1944 þar sem hann fór ómyrkum orðum um hernámið og réðst heiftarlega á Þjóðverja.

Við höldum svo til félaga og samstarfsmanns Jens, Werner Møller, en hjá honum kynnumst við jólatrjáræktinni. Hér getur að líta endalausar raðir af jólatrjám en Werner segir okkur að hann framleiði aðallega nordmannspín og rauðgreni. Eitt og annað kemur okkur á óvart eins og skógarfura, sem Englendingar sækjast verulega eftir sem jólatré.

Eftir að hafa fræðst nokkuð um ræktun jólatrjáa slæst Werner Møller í för með okkur. Það kemur sér vel því hann er staðkunnugur og þekkir leiðina að plastlögðum tilraunaskjólbeltum sem við skoðum næst. Á sama stað sjáum við einnig dæmi um áhrif sauðfjárbætur á skjólbelti og ljóst að slíkt fer ekki saman. Almennt er notkun plasts ekki leyfð í Danmörku á forsendum umhverfissjónarmiða, þ.e. sakir þess að það brotnar seint niður. Engu að síður hafa verið gerðar viðamiklar tilraunir með plastlagningu í Danmörku og var á þeim félögum að skilja að ef tækist að framleiða uppleysanlegt plast á samkeppnisfæru verði yrði plastlagning áreiðanlega mikið

notuð. Á það bæri hins vegar einnig að líta að kostnaðarsamt væri að gjörbreyta þessu umfangsmikla illgresiseyðingarkerfi sem búið væri að þróa í skjólbeltarækt í áratugi.

Stefnan er tekin suður á bóginn og ekið á annan klukkutíma til gróðrarstöðvar á Brøndlundgård skammt frá Gabøl á Suður-Jótlendi en þar er stærsta gróðrarstöð í Danmörku í eigu Heiðafélagsins og nær yfir 120 ha. Framleiðsla er 10-12 millj. plantna á ári. Af framleiðslunni nýtist 70%; 30% er úrkast, en aðeins 1. flokks plöntur eru afhentar úr stöðinni.

Plöntunum er pakkað til afhendingar í þrefalda pappírspoka. Geymast þær mjög vel í sekkjunum, hvort sem er í kæligeymslum eða við flutning. Ekki eru notuð sveppalyf á plönturnar nema eikina.

Við stöðina vinna að staðaldrí 35 manns, en um 50 þegar mest er að gera. Stöðin er rekin sem sjálfstætt fyrirtæki og er ætlað að skila hagnaði. Tuttugu milljónir plantna eru í jörðu og er plöntuverð um 1.50 kr. danskar.

Töluverðar umræður urðu í hópnum eftir þessa skoðun enda framleiðsluferlið allt annað en tíðkast hér heima. Ljóst er að gæðakröfur eru strangari og eftir þeim farið í Danmörku en einnig kom það mörgum á óvart að öll framleiðslan byggist á berrót, sem nánast hefur verið lögð niður á Íslandi. Berrót eru plöntur ræktaðar í beðum oft 3ja ára, stæðilegar. Varð mörgum tíðrætt um að heima einblínum við of mikið á litlar og veikburða plöntur ræktaðar í fjölpottum í gróðurhúsum og ekki yxu úr grasi.

Degi var tekið að halla en við vorum svo heppin að fá tækifæri til að ræða við formann og framkvæmdastjóra „Fællesudvalget for Læplantning“ (þ.e. Skjólbeltaráð) í Give. Skjólbeltaráðið er nokkurs konar stjórnunarlegt

SKIPULAG OG STYRKIR

- Skjólbeltaráð (Fællesudvalget for Læplantning) starfar í umboði stjórnvalda. Þ.e. landbúnaðarráðuneytis (Heiðafélagið fór með sama umboð til ársins 1989).
- Hlutverk Skjólbeltaráðs er pólitískt, stjórnunarlegt og eftirlitshlutverk með framkvæmdum.
- Skjólbeltaráð er skipað fulltrúum úr héraðsskjólbeltaráðum og einum fulltrúa plöntuframleiðenda.
- Skjólbeltaráð hefur til úthlutunar styrki á fjárlögum hvers árs (um 40 millj. danskar kr. undanfarin ár eða um 400 millj. ísl. kr.).
- Skjólbeltastyrkir eru veittir til akuryrkju, garðyrkju, ávaxtaræktar og plöntuframleiðslu.
- Samyrkjubelti njóta forgangs. Minnst 20 landeigendur þurfa að koma sér saman um skipulagt skjólbeltanet sem þarf að vera a.m.k. sem svarar 20 km. Styrkur nemur allt að 50% af heildarkostnaði.
- Stök belti eru styrkhæf sem nemur 50% af plöntuverði.
- Um skjólbeltafélög til ræktunar á samyrkjubeltum gilda ákveðnar reglur, sem eiga að auðvelda samskipti við Skjólbeltaráð og stuðla að góðum innri samskiptum

embætti skjólbeltaræktarinnar í Danmörku. Danmörku er skipt í níu svæði og því níu eftirlitsnefndir. Formaður Skjólbeltaráðsins er Hardy Pedersen og framkvæmdastjóri Helge Knudsen, sem minnti okkur afar mikið á nafna sinn Skúlason leikara enda ekki ólíkir í útliti og háttum. Þeir félagar gáfu sér góðan tíma með okkur og Helgi sagði okkur frá forsögu þess að Danir hófu hina miklu skjólbeltarækt og landvinninga á jósku heiðunum. Veigamikil ástæða þess var að hans sögn, ósigur Dana í stríðinu við Þjóðverja 1864. Í kjölfarið fylgdu landþrengsli ásamt þjóðernisvakningu og allt stuðlaði þetta að því að jósku heiðalöndin voru brotin til ræktunar.

Eins og endranær var boðið upp á öl og ekta danskt smurbrauð áður en haldið var til Brekku.

Aðalstöðvar Heiðafélagsins

Þriðjudagsmorgunn rann upp og var komið að því að kynna hjarta Heiðafélagsins. Aðalskrifstofa og bækistöð félagsins er í nýlegu húsnæði í útjaðri Vébjarga. Búið var að draga íslenska fánann að hún við innganginn og yljaði það okkur um hjartaræturnar. Dagurinn fór að mestu leyti í að hlýða á fyrirlestra og fræðast um hin mörgu starfssvið Heiðafélagsins. Christian Als, deildarstjóri skógræktar- og skjólbeltadeilda, fræddi okkur um breytingar sem átt hafa sér stað á síðustu árum í Danmörku. Áhersla á fjölnytjaskógrækt hefur verið þungamiðjan og koma breytingarnar einnig fram í skjólbeltaræktinni. Aðstæður í dönskum landbúnaði hafa leitt til þess að 15% ræktaðs lands verður á næstu árum tekið

GAGNSEMI SKJÓLBELTA

- Skjólbelti koma í veg fyrir uppblástur.
- Nærveður (mikroklima) hagstæðara þar sem skjólbelti eru ræktað.
- 5-10% uppskeruauki þar sem skjólbelta nýtur og samsvarar því að viðkomandi ræktun væri 300 km sunnar á hnettinum.
- Margvísleg jákvæð umhverfisáhrif.
- Samyrkjuskjólbeltarækt dregur úr vindálagi þegar ræktað eru skjólbelti á stórum svæðum.
- Skjólbeltarækt dregur úr orkunotkun til húshitunar.
- Skjólbeltaræktin er styrkt af hinu opinbera vegna hinna samfélagslegu áhrifa.

úr hefðbundinni ræktun. Markmiðið er að auka skógrækt sem því nemur.

Anders Pedersen forstjóri sagði frá stefnu og markmiðum Heiðafélagsins en félagið er stofnað 1866 fyrir tilstilli Enrico Mylius Dalgas. Félagið starfar um alla Danmörku og rekur 10 útibú. Starfsmenn þess eru um 800 talsins og veltan árið 1992 um 6 milljarðar íslenskra króna.

Félagsmenn í Heiðafélaginu eru 8 þúsund og kjósa árlega í fulltrúaráð skipað 48 mönnum.

Miklar breytingar hafa átt sér stað í rekstri félagsins á síðustu árum. Megináherslan hefur verið á að efla og auka arðbær verkefni.

Í matarhléi þágum við góðgerðir í mótuneyti félagsins og þökkunum fyrir veittan viðurgjörning með því að syngja hressilega létt íslenskt lag.

Vakti uppákoman verðskuldaða athygli. Þessari uppákomu fylgdi sá böggull skammrífi að kvitturinn um söngelsku Íslendingana spurðist hratt út og eftir þetta biðu gestgjafar okkar í ofvæni eftir því að heyra hópinn þakka fyrir sig. Í lok ferðar var efnisskráin gjörsamlega þrotin og margir fegnir fríinu.

Að loknu matarhléi hélt Jesper Madsen, forstöðumaður skjólbelta, erindi sem fjallaði um forsendur og rannsóknir á skjólbeltarækt. Skjólbeltarækt hefur lengi notið skilnings í Danmörku. Hagsmunaaðilar hafa einnig reynt að fylgja eftir þjóðfélagslegum breytingum. Lengi var mikil áhersla lögð á uppskeruauka en áherslurnar í dag eru miklu frekar umhverfislegar.

Að erindum loknum voru rannsóknastofur Heiðafélagsins heimsóttar undir leiðsögn Gerdu Christiansen, en meginverkefni stofunnar er annars vegar úrvinnsla á jarðvegssýnum og hins vegar rannsóknir á vatnssýnum. Síðan voru verslunardeild og birgðastöð skoðuð. Þar var margt athyglisvert á boðstólum, bæði fatnaður, tæki og ýmiss konar verkfæri til skógræktar. Töldu margir sig hafa gert góð kaup.

Í lokin var minja- og sögusafn Heiðafélagsins skoðað en þar tók á móti okkur Súsanna Larsen en hún er jafnframt ritstjóri *Vækst* sem er tímarit félagsins. Eftir að hafa orðið nokkurs vísari um starfsemi félagsins gafst tími fyrir gönguferð og kráarrölt um götur Vébjarga og heimkoman að Bakka því í seinna lagi.

Snyrting og klipping á trjám, sem ekki hafa æskilega lögun, eykur nýtingu úr jólatrjáreitum. Formklippingin hefst þrem árum fyrir jólatrjátöku.

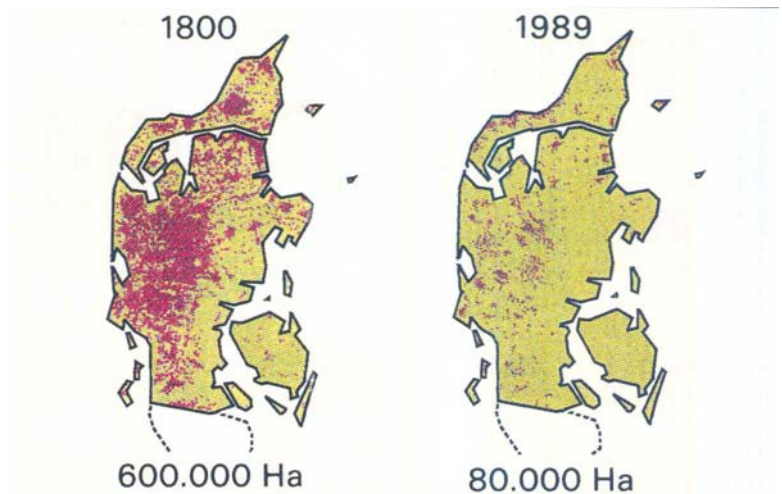
Víðátta heiðanna á Jótlandi 1800 og 1989.

Jóska heiðin, sem áður ríkti víða sem gróðursamfélag, er varðveitt í svokölluðum Mindepark. Þar eru einnig reistir stórir álettraðir steinar til heiðurs þeim sem fremstir fóru í uppgræðslu heiðanna.

Söguslóðir í Herning

Miðvikudagurinn rann upp bjartur og heiðskír. Reyndar vorum við ótrúlega heppin því eftir langt þurrkasumar hafði tekið að rigna ótæpilega í september en þá fáu daga sem við dvöldum á Jótlandi gerði uppstytta og var þökkalegasta veður. Við Studsgård skammt frá Herning tók á móti okkur P.F. Tøttrup, nokkurs konar nestor skógræktar á Jótlandi. Kom í ljós að hann gjörþekkti skógræktarsögu og upphaf skjólbeltaræktar á Jótlandi en einnig þekkti hann vel tengsl Íslands og Heiðafélagsins en Flensborg, fyrsti skógræktarstjórinn á Íslandi, varð síðar forstjóri Heiðafélagsins um áraraðir. Kynnisferðin þennan dag var í raun nokkurs konar endursköpun á árinu 1906, þegar sendinefnd Alþingis með Hannes Hafstein í broddi fylkingar heimsótti sömu slóðir. Það eina sem á vantaði voru þingmenn og ráðherrar. Dannebrog blakti við hún meðfram veginum síðasta spölinn til Studsgård og í för slógust einnig Christian Bonde, sem er formaður Regionsudvalget í Ringkøbing Amt og Peder Larsen garðyrkjubóndi, formaður í Plantningsforeningen.

Í fréttabréfi Heiðafélagsins frá 1906 er nokkuð greinargóð lýsing á heimsókn þingmannanefndarinnar til Jótlands en tilgangurinn var sá að sjá og læra um tilhögun uppgræðslu og ræktun heiðanna. Mánudaginn 25. júlí

RÆKTUN JÓLATRJÁA

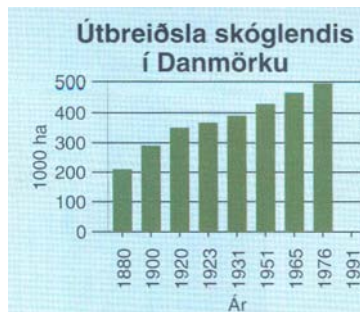
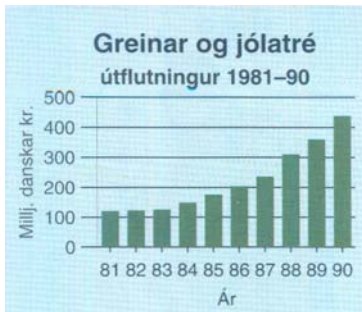
- Hentugt landval skilyrði eigi jólatrjáræktin að skila arði.
- Jólatrjárækt hentar ekki í lægðum og daldrögum þar sem hætt er við frosti eða hætta er á vindálagi, við kanta og á hæðum, í sandjarðvegi þar sem hætt er við þurrki eða leirríkum jarðvegi.
- Jólatrjárækt hentar vel í norðaustlægum halla fyrir nordmannspin, í suðurhalla fyrir eðalþin, í hæfilega hallandi fláum og brekkum, í skjólsælu og skógivöxnu umhverfi sem hindrar uppgröfun.

RÆKTUN NÝRRA JÓLATRJÁREITA

- Forsenda hennar er hreinsun, yfirborð sé sléttað og auðvelt að aka vélum, sprautun ári fyrir plöntun.

ÞÉTTLEIKI / PLÖNTUR

- Algengast er að gróðursetja 5-5.500 pl./ha.
- Dæmi um 5-15.000, allt eftir hvaða markaði er stefnt að.
- Algengast að nota (1/2) þriggja og (2/2) fjögurra ára plöntur.
- Talið er að plöntur með mörg hliðarbrum geti gefið betri jólatré.

PLÆGING

- Algeng jarðvinnsluaðferð við skjólbeltarækt í Danmörku.
- Plógar notaðir sem rista djúpt, allt að 70 cm.
- Tvískeraþlógur sem skilur eftir 10-15 cm líflaust sandlag ofan á moldarlagi. Illgresisvandamál verður mun viðráðanlegra fyrir vikið.

1906 nákvæmlega á tilsettum tíma kl. 9:20 kemur íslenska þingmannanefndin í fylgd danskra þingmanna með lest til Studsgård. Á móti þessu friða föruneysi tóku forsvarsmenn Heiðafélagsins og bæjarstjóri. Ekið var í vögnum um nýlega gróðursett heiðalönd og árangurinn tíundaður. Sýnd voru dæmi um góðan árangur en einnig sýnd sorgleg dæmi, þar sem ekkert hafði gengið. Þrátt fyrir ýmiss konar áföll og mótbýr var uppgræðslustarfinu haldið áfram af fullri einbeittni. Reynslan varð að ómetanlegri þekkingu. Dreginn var lærdómur af árangrinum, m.a. hvaða tegundir hentuðu og hvernig standa bæri að verki.

Í ræðu Lüttichau kammerherra kom fram „að hversu ólík sem náttúran á Íslandi og Danmörku

væri þá væri manninum sam-eiginlegt að bera ást til fæðingarstaðar síns, og þá kæmi fram viljinn og óskinn um að bæta og fegra. Dönsku heiðarnar hefðu að stórum hluta verið ræktaðar upp vegna ætt jarðar-ástar.“ Ferð þingmannanna um Jótland stóð í þrjá daga og rak hver viðburðurinn annan. Ferð þessi mun hafa haft djúpstæð áhrif á þátttakendur og í þakkarávarpi sem Hannes Hafstein hélt í lok heimsóknarinnar, í Dannebrogshöll minntist hann sérstaklega á heimsóknina til Jótlands.

Werner Møller skjólbeltaráðgjafi, sem við höfðum hitt áður, var einnig með í för og sagði okkur frá skógræktarsvæði þar sem við fylgdumst með skógar-

grisjun með danskri skógarhöggsvél. Vélin er lipur og afköstin eru 10 m/klst. Hér er grisjað á fimm ára fresti sem er óvenjulegt en ástæða þess að svo oft er grisjað er hættan á stormum. Rauðgreni vex hér á sandorpnu landi og nær allt að 22 m hæð. Upphaflega voru gróðursettar 6.000-7000 plöntur á ha en með grisjun síðustu ára standa eftir 4 þúsund á ha. Aldur við lokahögg er 80-100 ár. Gamall viðarkolaofn úr múrsteinum vakti athygli okkar í skóginum en fyrirhugað er að endurvekja þessa verkmenningu þar sem tjaran sem fellur til við kolagerðina hefur öðlast aukna þýðingu en hún þykir góð til að bera á gömul hús, sem verið er að endurnýja.

Eftir að hafa skoðað leifar af gamalli brúnkolanámu var haldið aftur til Studsgård. Þar var snæddur höfðinglegur hádegisverður og veisluborð allt skreytt íslensku fánalitunum.

Að hádegisverði loknum var farið í skoðunarferð um Herning en bærinn er fyrst og fremst iðnaðarbær (fataiðnaður).

Eftir skoðunarferðina var P. F. Tøttrup og fylgdarlið kvatt og haldið áleiðis til Skive. Á leiðinni gafst tækifæri til að sjá hvernig tvískeraþlógur vann við raunverulegar aðstæður. Heiðafélagið notar mikið sams konar plóg við jarðvinnslu og undirbúning fyrir sjálfa skjólbeltaræktina.

DÆMI UM TEGUNDIR OG SKIPTINGU ÞEIRRA Í SKJÓLBELTI Í THY BELTI

- mjög vindasöm svæði:

Vestur: 100% hansarós
Mið: 50% svartyllir, 50% gráselja
Austur: 25% þyrnir, 25% álmur, 25% eik, 25% garðareynir

- vindasöm svæði:

Vestur: 50% gráselja, 50% hansarós
Mið: 33% rauðölur, 17% svartyllir, 17% álmur, 17% broddhlynur, 17% askur
Austur: 17% hagahlynur, 17% eik, 16% garðareynir (tré)
13% þyrnir, 13% glæsítöppur, 12% sýrena, 12% snjóber (runnar)

- vindhraði í meðallagi:

Vestur: 34% þyrnir, 33% gráselja, 33% hansarós
Mið: 50% rauðölur, 17% álmur, 17% broddhlynur, 16% askur
Austur: 13% hagahlynur, 13% eik, 12% garðareynir, 12% heggur (tré)
10% glæsítöppur, 10% sýrena, 10% snjóber, 10% epli, 10% skollaber

Eftir fyrirlestra í aðalstöðvum Heiðafélagsins gafst kærkomið tækifæri til að ganga um og skoða Víborg.

Frá Skive var haldið til Kongehus Mindepark. Svæðið er friðað og á að gefa góða hugmynd um liðna tíð, þ.e.a.s. hvernig jósku heiðarnar litu út, áður en byrjað var að rækta þær upp. Sagan segir að búfjárbeitin hafi útrýmt skóginum og afleiðingin var heiðagróðurinn þar sem beitilyng var einkum ríkjandi. Eftir að stjórnlausri búfjárbeit var aflétt á Jótlandi brá svo við, að trjágróður tók að spretta á ný. Í þeim tilgangi að varðveita heiðina óbreytta er m.a. skólabörnum með trjáklippur að vopni att á asparteinunga, sem spretta upp jafnarharðan. Okkur varð hugsað til þess að langt yrði þess að biða að nauðsynlegt væri að varðveita nokkra melkolla til að eiga sem menjar. Á sama svæði eru minningarsteinar um það fólk, sem mest hefur unnið að ræktun jósku heiðanna. Getur að líta steina með nöfnum þeirra, sem fremstir fóru í Heiðafélaginu, og annarra þeirra er lögðu málstaðnum lið.

Límafjörður og Þjóðstaðir

Á fimmtudagsmorgni eru Íslendingarnir á Brekku snemma á fótum, því morgunverður er tilbúinn klukkan 07:00. Greifinn mætir við morgunverðarborðið og tilkynnir um nokkrar hrókeringar vegna annars hóps sem var væntanlegur. Allir, sem búa í aðalbyggingunni, færa sig í nærliggjandi hús og íbúar á kirkjuloftinu verða að taka sér herbergisfélaga. Nokkrir útvaldir flytja á Krána og gista þar. Öllu er bjargað við á skömmum tíma. Það er skýjað loft og hæg gola og regndropar væta malbikið, þar sem beðið er eftir

TRJÁTEGUNDIR SEM DANIR RÆKTA SEM JÓLATRÉ

- *Abies nordmanniana*, nordmannspinur.
Ættað frá Kákasus og héruðum kringum Svartahaf. Fyrst reynt í Danmörku 1850.
- *Abies procera*, eðalpinur. Ættað úr N-Ameríku, Oregon, Washington. Sérstaklega notað í greinar og skreytingar.
- *Abies alba*, evrópuþinur.
Ættað úr Mið- og Suður-Evrópu. Fyrst reynt í Danmörku 1765.
- *Picea abies*, rauðgreni. Tegund sem Danir nota sjálfir sem jólatré.
- *Picea omorica*, serbiúgreni. Selt mikið til Englands.
- *Pinus sylvestris*, skógarfura. Selst til Englands, klippt.

Greinar af eðalpin (*Abies procera*) og nordmannsþin (*A. nordmanniana*) gefa mikið (150 þús. ísl.kr./ha/ári) í aðra hönd ef saman fer natni við umhirðu og skipulögð markaðsleit og sala. Myndin er tekin í landgræðsluskóginum Tved við Thy.

rúttunni. Undir kastaníutráðm liggja nýfallnar hnetur, flestar glansandi en aðrar marðar á malbikinu eftir umferð næturinnar.

Við höldum sem leið liggur í átt til Thisted (Þjóðstaða). Þegar nær dregur Limafirði, fjölga vindmyllum í sjónmáli. Jens segir að vindálag aukist, eftir því sem norðar dregur. Við öikum um búsaeldarlegar sveitir. Áfram var haldið yfir Limafjörð á mikilli brú og sem leið liggur um Thisted og til Thy. Þar taka á móti okkur P. Skarregård skógarvörður og Ib Nord Nielsen. Sá síðarnefndi var nokkrum okkar vel kunnur, frá því að hann starfaði í ársleyfi hjá Skógrækt ríkisins á Egilsstöðum árinu áður.

Illræmd vestanáttin setur mark sitt á allan gróður. Vindstrengur milli Skotlands og Noregs kemur með miklum þunga yfir ströndina. Á fyrri tíð lék Kári margan bóndann grátt. Uppblástur var verulegt vandamál á þessum slóðum. Það sem vakti athygli var hve trjágróður ber mikil merki vindálags og hins vegar hvað trjágróður getur orðið gróskumikill og fallegur, þar sem hann nýtur skjóls.

Hér eru ræktuð jólatré þrátt fyrir vestanáttina en forsendan er

skjólið. Skarregård og Ib sýna okkur eðalpin, sem gróðursettur var 1982-84. Búið er að taka jólatré tvö síðustu ár og 650 tré eru merkt til sölu í haust. Næstu ár gefur þetta svæði svipað magn en það sem ekki tekst að selja fær að standa eftir og verður notað til framleiðslu á jólagreinum.

Sérstakt náttúruverndarsvæði við Hanstholm er skoðað úr útsýnisturni en þaðan sér allt út til sjávar. Yst er sandurinn, foksvæði

og sand hólar, en síðan taka við ræktaðir skógar, nokkurs konar Landgræðsluskógar. Þarna er sérstætt dýralíf, sem reynt er að hlífa. Umferð fólks er bönnuð mestan hluta ársins. Á svæðinu verpa nokkrar trönur, en lóan sem áður var mikið af, er í útrýmingarhættu.

Landgræðsluskógar eða Klit-plantage eins og Danir kalla þessi svæði voru heiðar eða uppblásturssvæði fyrir einni öld eða svo. Víða er nú verið að rækta þriðju kynslóð trjágróðurs. Yfirleitt var bergfura gróðursett í upphafi en síðan fylgdi víða sitkagreni. Næst komum við að reit þar sem lerkir eru notað sem hlífðarskermur fyrir þin. Þegar þinurinn hefur náð um tveggja metra hæð er lerkid felld og áburður borinn á til að ná fram rétta litnum.

GREINAR OG UMHIRÐA

- Alltaf eru skildir eftir 3 efstu greinakransarnir, trén þurfa því að vera með a.m.k. 4 kransa þegar byrjað er að klippa.
- Aðferðir, t.d. fjarlægður einn greinakrans á ári, önnur aðferð er skrúfuklipping þar sem ein grein er fjarlægð á 3-4 greinakrönsum.
- Hefst á 6-8 ára gömlum trjám til 25 ára aldurs.
- Gefur 8-12 tonn á ha.

JÓLATRJÁHÖGG

- 50% nýting er nauðsynleg til að fjárfestingin borgi sig
- Með því að snyrta og laga trén til/formklippa er hægt að ná allt að 80% nýtingu.
- Formklipping hefst venjulega 3-4 árum fyrir sölu og er klippt á vaxtartíma trjánna.
- Á rauðgreni er toppur stýfður sé hann of langur, þá stýft í vaxtardvala/neðsti greinakrans fjarlægður.
- Kröfur til jólatrjáa
 - litur
 - jafn vöxtur
 - hæfileg breidd sem hentar í stofur
 - fylling og þéttleiki.

Skjól af skjólbeltum eða trjám (skerm) telja Danir nauðsyn við jólatrjárækt. Lerkiskermur til hlífðar eðalpin, verður síðan felldur.

Undirbúningur fyrir nýtt skjólbelti hefst yfirleitt með plægingu. Tvískerinn á myndinni veltir líflausu sandlagi yfir frjóa moldina og kemur á þann hátt í veg fyrir að illgresi spretti strax.

Okkur Íslendingum til yndis á Norður-Jótlandi birti í lofti og gerði hið fegursta veður. Greinilegt er að hér drýpur smjör af hverri grein. Ræktunarmenning Jóta er hér á háu stigi. Athyglisvert er, að sjálfir nota Danir mest rauðgreni sem jólatré. Bergfurugreinar seljast sem kirkjugarðaskraut en þintegundir, s.s. nordmannspinur og eðalpinur, eru ræktaðar sem jólatré og greinaskraut til útflutnings.

Eitt af því minnisstæðasta, sem við sáum á Norður-Jótlandi, var stór tilraunagróðursetning frá því um síðustu aldamót í Vilsbøl. Þar höfðu verið gróðursettar margar trjátegundir, s.s. evrópuþinur, hvítgreni, sitkagreni, eik, beyki, askur, birki, hlynur og álmur. Tegundunum var raðað upp í blokkarskipulag. Þær hafa þrífist misjafnlega vel, en evrópuþinurinn virðist skera sig úr hvað varðar vöxt og endurnýjun.

Glæsilegur hádegisverður beið okkar á Søholt í gömlu húsi, sem áður var fjós og hæsnahús en hefur nú fengið nýtt hlutverk sem fundarsalur. Máltíðin var krydduð með lifandi frásögn Skarregárds um sögu hússins. Eftir matinn ókum við með lb og fleirum um hafnarbæinn Hanstholm, sem margir Íslendingar kannast við en þar hefur færeyska ferjan Norröna löngum skilað Íslendingum upp á meginlandið. Gróður í görðum er ekki ólíkur því sem sést við ysta haf á Íslandi.

ALMENNAR UPPLÝSINGAR UM JÓLATRJÁRÆKT Í DANMÖRKU

- Framleiðsla hefst að einhverju marki eftir seinna stríð.
- Nálægt 80% af framleiðslunni er flutt úr landi.
 - Árlegt framleiðsluverðmæti er um 5 milljarðar á ári.
 - Framleiðsla í hefðbundinni skógrækt byggist á löngu framleiðsluferli, dönsk skógrækt hefur verið opin fyrir hliðargreinum sem gefa snemma tekjur í samanburði við skógrækt.
 - Eftir seinna stríðið í Evrópu óx eftirspurn eftir greinum og trjám á grafreiti, sérstaklega frá Þýskalandi.
 - Á sjötta áratugnum fór að verða vart við offramleiðslu, bæði í skógrækt og akuryrkju Dana.
 - Skattalega kom það sér vel að planta jólatrjám á svæðum sem ekki var full not fyrir á annan hátt.
 - Ræktun jólatrjáa krefst allt annarra vinnubragða en tíðkast í hefðbundinni skógrækt.
 - Kröfur um gæði meiri en í hefðbundinni skógrækt.
 - Líkist einna helst garðyrkju.

Skjólbeltum verður að halda hreinum fyrstu 3 árin. Dæmi um aðferðir og tæki sem notuð eru:

- 1) Vélræn eyðing og hreinsun.
- 2) Úðað með eiturefnum, sem vinna á illgresi.

Í Salling á bakaleið er okkur sýnd vél til úðunar gegn illgresi í skjólbeltum. Heiðafélagið hefur unnið að þróun á þessu tæki um nokkurt skeið. Hægt er að stjórna því, hvaða eiturlyf og í hvaða skömmtum lyfin fara á hvern og einn hluta beltisins, eftir illgresistegundum. Einnig var okkur sýnd skermuð handsprautu til notkunar á minni afmörkuðum svæðum.

Degi var tekið að halla. Var fór okkar því flýtt að Bakka svo við gætum haft fataskipti og haft okkur til fyrir hátíðakvöldverð í boði Dansk heiðafélagsins. Kvöldverðurinn var í Kóngshúshótelinu í Minjagarði Dansk heiðafélagsins. Forstjórinn Anders Pedersen stjórnaði borðhaldi, sem var allt hið virðulegasta.

Haldið til Hafnar

Lagt var upp laust fyrir klukkan 06:00 og ekið til Æbeltoft, þar sem farið var um borð í ferju og Jótland kvatt. Þegar til Kaupmannahafnar er komið og búið að koma farangri fyrir á hóteli arkar hópurinn um garða Den Kgl. Veterinær- og Landbohøj-skole, en ferðinni er heitið til Dansk Skovforening.

Jens Thomsen framkvæmdastjóri segir frá Dansk Skovforening, sem á vissan hátt hefur svipaða stöðu og Skógræktarfélag Íslands enda eru þessi félög í formlegu sambandi. Tilgangur félagsins er að efla danska skóg-

Allan Finken skjólbeltaráðnautur sýnir okkur nýlegt skjólbelti skammt frá ströndinni, blöndu af lauftrjám í skjóli við gamalt sitkagrenibelti. Sitkagrenið er fjórutíu ára og mjög illa farið af vindgnauði en gerir greinilega sitt gagn, því augljóst er að ungu plönturnar njóta skjólsins.

Athyglisvert er að Danirnir telja æskilegt að gróðursetja nýju lauftrjábeltin áveðurs til að venja þau við vindinn. Sunnar á Jótlandi, þar sem gömlu

hvítgrenibeltin voru, töldu Danir ekki borga sig að gróðursetja ný beltí við hlið þeirra gömlu. Hér er það hins vegar talið borga sig vegna mikilvægis skjólsins á þessu veðrasamasta svæði Danmerkur. Mun dýrara er að rækta skjólbelti á þessum slóðum, en bændur þurfa samt ekki að borga meira, því kostnaður er jafnaður af því opinbera. Segja má að hér séu skjólbeltin algjör nauðsyn ef uppskeran á að takast áfallalítið.

Veðurbarið sitkagreniskjólbelti við Hanstholm. Nýju belti af lauftrjáum er plantað áveðurs.

Séð yfir landgræðsluskóg, friðland, skammt frá Hanstholm. Hér var áður sandur en bergfura var notuð til að hefta sandfok. Í skjóli furunnar eru nú m.a. ræktuð jólatré.

rækt og annast ýmis hagsmunamál þeirra, sem eiga, vinna í eða lifa af skóginum og jafnframt að vera eins konar tengiliður á milli þessara aðila.

Þá skýrði Jens einnig frá niðurstöðum könnunar á því, hvar Danir eyða frístundum sínum. Kom þar í ljós, að skógar eru í langefsta sæti.

Eitt af því sem Dansk Skovforening sér um fyrir félagsmenn sína, er sala á afurðum þeirra. Salan er þó frjáls, þannig að þeir geta valið um, hvort þeir láta Skovforeningen sjá um söluna eða einhvern annan heildsala. Mestur hluti tekna Skovforeningen kemur frá heildsölnunni eða 95%, en félagsgjöld skila 5%.

Næstur var mættur til leiks Søren Ødum forstöðumaður plöntusafnsins (arboretum) í Hørsholm en það er rekið af landbúnaðarháskólanum í Kaupmannahöfn. Tilgangur safnsins er að leita að nýjum trjátegundum, sem geta vaxið og þroskast í Danmörku og annars staðar á Norðurlöndum. Með erindinu sýndi Søren mikið af myndum frá safninu í Hørsholm og frá nýlegri ferð, sem hann fór ásamt Þórnari Benedikz sérfræðingi á Mógilsá til Eldlands. Þá sýndi hann fjölmargar myndir frá Færeyjum og Grænlandi, en hann hefur átt þátt í að reyna ýmsar trjátegundir í þessum löndum.

Jens Sogård var þriðji fyrirlesari dagsins. Hann er ráðunautur fyrir jólatrjá- og skrautgreinaræktun. Hann gerði glögga grein fyrir störfum ráðunautabjónustunnar.

VIÐHALD OG UMHIRÐA JÓLATRJÁREITA

- Algengast er að halda reitunum hreinum með kemískum aðferðum.

Efni sem notuð eru:

- Roundup fyrir gróðursetningu
- Atrazin eftir plöntun
- Velpar þegar Atrazin dugir ekki.
- Meindýr, s.s. eðalgrenilúsín, eru erfiðust skaðvalda í ræktun jólatrjáa, sprautað er á sumrin og einnig í maí til að fyrirbyggja vöxt lúsastofnsins.
- Sveppir og þörungar geta herjað sérstaklega þar sem klipptar eru greinar til skrauts og prýði.
- Áburðargjöf er mikilvæg bæði til að trén séu vel undirbúin að þola veturinn og til að halda góðum lit á nálam.
- Áburðargjöf í lok vaxtartímans er hagstæðust fyrir lit nála.

Á kortinu sjást landgræðsluskógar (Klitplantage) á 60 km löngu belti á norðvesturströnd Jótlands. Uppblástur og eyðilegging heyrir að mestu sögunni til. Landgræðsluskógarnir hafa verið ræktaðir á 10-15 km belti frá ströndinni.

Myndir: Þátttakendur í ferðinni.

UPPBYGGING SÖLUKERFIS

Dansk Skovforening.

Deild fyrir jólatré og skreytingar (Pyntegröntsektion, skammst. PS, er deild fyrir jólatré og skreytingar).

PS Starfsemi

- Stjórn skipuð félögum úr Dansk Skovforening.
- Rekstur fjármagnaður með gjaldi sem ákveðið er árlega.

PS vinnur að

- Verðmyndun.
- Markaðskönnunum.
- Flokkun á vöru/jólatrjám/greinum.
- Stöðlun framleiðslunnar.
- Ráðgjöf um skatta og lögfræðileg atriði.
- Aðstoð við að koma á viðskiptum og gera samninga.

PS gengst fyrir ýmiss konar kynningu

- Útgáfa (PS Nåledrys)
- Fyrirlestrar/ráðstefnur.
- Sýningar.
- Kennsla.

Samstarf um útflutning (Útflutningsráð)

- PS + Heildsalar (Domus Silva).
- Bæklingar.
- Skilti/veggspjöld.
- Útstillingar.
- Kynningar.

Formlegri heimsókn, náms- og kynnisferð var þar með lokið og héldu þátttakendur glaðir og fullir af visku út í milt haustveðrið og ys og þys stórborgarinnar.

Ferðalok

Segja má að ferð þessi marki nokkra sérstöðu hvað varðar kynnisferðir, sem Skógræktarfélag Íslands hefur staðið fyrir. Ekki hafa áður farið jafnmargir áhugamenn og sérfræðingar gagngert til útlanda til að kynna sér skjólbeltarækt eða jólatrjárækt. Í ferðinni ræddu þátttakendur mikið með hvaða hætti mætti stuðla að því að koma skjólbeltaumræðu af stað á Íslandi og hvernig hrinda mætti viðunandi skjólbeltarækt í framkvæmd. Ferð þessi hefur ótvírætt stuðlað að því að vekja skjólbeltaumræðu til lífs á ný. Eftir heimkomuna var stofnaður óformlegur hópur, „skjólbeltaráð“, sem hefur unnið að því koma upp skjólbeltum að dönskum hætti, þ.e.a.s. skjólbeltum sem væru byggð á sömu hugsun, þ.e. með fjölbreytni í tegundavali að markmiði. Belti þessi eru nú þegar komin í ræktun á þrem stöðum í Árnessýslu og má væntanlega

draga einhverjar ályktanir af þeirri ræktun eftir nokkur ár. Þá gekkst Skógræktarfélag Íslands fyrir því að Jens Ernst Nielsen héldi erindi um skjólbelti á síðasta aðalfundi. Á sama aðalfundi var samþykkt ályktun um skjólbelti sem síðar var fylgt eftir af stjórn Skógræktarfélags Íslands með erindi til landbúnaðarráðherra. Halldór Blöndal landbúnaðarráðherra skipaði síðan nefnd á þessu ári til að vinna að endurskoðun skjólbeltaræktar hér á landi. Nefndin hefur þegar tekið til starfa og eru þrír nefndarmenn af fjórum þátttakendur úr Danmerkurferðinni. Skjólbeltarækt er vissulega langtímamarkmið en ljóst er að við höfum allt of lengi látið hana sitja á hakanum. Möguleikar okkar til að efla skjólbeltaræktina í landinu eru fyrir hendi. Leiðirnar að settu markmiði geta verið margar og breytast oft með tíð og tíma. Einna mikilvægast til framdráttar skjólbeltaræktinni hér á landi er án efa að stilla saman strengi þeirra sem málið varðar. Á þann hátt er hægt að samhæfa og nýta alla þá krafta sem tiltækir eru. Vonandi hefur ofangreind kynnisferð átt einhvern þátt í að koma þessu til leiðar.

Heimildir:

- 1 Dagbækur þáttakenda í Jótlandsförinni í september 1992.
- 2 Kollektiv læplantning - Hedeselskabet. Klostermarken 12, 8800 Viborg (1986) - Smárit.
- 3 Pasning og pleje af læhegn. - Hedeselskabet. Klostermarken 12, 8800 Viborg (1986) - Smárit.
- 4 Vækst. Hedeselskabets tidsskrift 1/87. Tema: Læhegn - levende hegn. 108. árgang. Viborg (1987).
- 5 Vækst. Hedeselskabets tidsskrift 2/91. Tema: Hedeselskabet 125 ár. 112. árgang. Viborg (1991).
- 6 Per F. Tøttrup o.fl.: Hedeselskabet 125 ár. Et historisk tilbageblik. - Dansk Skovforening og Hedeselskabet, Svendborg 1991.
- 7 Vilkår og bestemmelser for ydelse af tilskud til kollektiv læplantning. - Fællesudvalget for læplantning - Landbocentret. Hjortsvangen 3. 7323 Give. - Fjölrit.
- 8 Kollektiv læplantning - træsorts-beskrivelse. - Hedeselskabet. Plantningsafdelingen. Klostermarken 12. 8800 Viborg - Fjölrit.
- 9 Orientering om kollektiv læplantning. - Fællesudvalget for læplantning. Landbocentret. Hjortsvangen 3. 7323 Give. Fjölrit.
- 10 Skovbrug, et voksende erhverv. Dansk Skovforening. Amalievej 20. 1875 Frederiksberg. - Smárit.
- 11 Individuel læplantning Hedeselskabet. - Þríblöðungur
- 12 Tilskud til læplantning Landbrugsministeriet. Tvíblöðungur
- 13 H. A. Henriksen: Skoven og dens dyrkning. - Dansk Skovforening. Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck. København 1988.
- 14 Alþingismannaförin 1906. Reykjavík 1907.

ÞÁTTTAKENDUR

Skógræktarfélag A.-Skaftfellinga:
Einar Hálfðánarson verkamaður

Skógræktarfélag Árnesinga:
Böðvar Guðmundsson skógarvörður
Björgvin Eggertsson verkstjóri
Kjartan Ólafsson ráðunautur

Skógræktarfélag Eyfirðinga:
Hallgrímur Indriðason
framkvæmdastjóri

Skógræktarfélag Garðabæjar:
Erla Bil Bjarnardóttir garðyrkjustjóri
Barbara Stanzeit líffræðingur

Skógræktarfélag Hafnarfjarðar:
Björn Árnason bæjarverkfræðingur

Skógrækt ríkisins:
Rúnar Ísleifsson skógræktar-
ráðunautur, Egilsstöðum

Sigvaldi Ásgeirsson skógfræðingur,
Mógilsá
Ágúst Árnason skógarvörður,
Skorradal
Sigurður Skúlaason skógarvörður,
Vöglum
Margrét Guðmundsdóttir
skrifstofumaður, Vöglum

Skógræktarfélag Reykjavíkur:
Vignir Sigurðsson,
umsjónarmaður Heiðmerkur

Skógræktarfélag Rangæinga:
Markús Runólfsson bóndi

Skógræktarfélag Íslands:
Brynjólfrur Jónsson
framkvæmdastjóri

Búnaðarfélag Íslands:
Óttar Geirsson ráðunautur

